

Den store flokkens politikk

BOKOMTALE: Sloterdijk stiller diagnosen for vår tid: Vi har ikke evnet å utforme en politikk for den industrielle tidsalderen som forener «det store» og «det lille» og kan videreføre prinsippene om bærekraft og reproduksjon til nye generasjoner.

Av Ørjan Steiro Mortensen

Det lille forlaget House of Foundation (H//O//F) gav tidligere i 2017, i anledning Møllebyen Litteraturfestival i Moss, ut den lille boken *I samme båt: Om hyperpolitikk (Im Selben Boot: Versuch über die Hyperpolitik)* av den tyske filosofen Peter Sloterdijk. Dette forlaget har gitt ut flere svært interessante og aktuelle titler de siste årene av både norske og internasjonale stemmer i samtiden, og er vel verdt å holde øye med. Oversettelsen, utført av Eirik Høyer Leivestad og Anders Dunker er svært god, språket flyter fint og de har gjort seg flid med å følge forfatterens stil og tone svært tett. Dunker har også skrevet det kontekstualiserende etterordet som fungerer godt som innføring i Sloterdijks forfatterskap.

Les også: [Samtidsfilosofi på norsk](#)

Sloterdijk, som er professor i filosofi og medievitenskap ved Universitetet i Karlsruhe, forsøker med denne pamflettaktige teksten, først utgitt på tysk i 1993, å skissere opp menneskets politiske utviklingsforløp i tre epoker. Hvert av bokas tre kapitler knytter an til en av disse periodene og tar oss med på en tidsreise fra urmenneskets «paleo-politiske» jeger-samler samfunn, via høykulturenes «klassiske» imperialistisk-monarkiske system til industrialderens såkalt «hyperpolitiske» tilstand. Med løs essayistisk tone, ispedd nautisk metaforikk og ironiske skjeve blikk, søker Sloterdijk mot roten til vår tids politiske forvirring. Spørsmålet han gir oss til ettertanke er hvordan vi skal kunne legge til rette for slektenes videre gang, «menneskets gjentakelse gjennom mennesket», (s. 29) i en global politisk storverden der nær sagt ingen lenger føler seg hjemme.

Boken ble skrevet for 25 år siden, like etter jernteppets fall, som en polemisk stemme mot tidens trend som hevdet at den politiske utviklingshistorien i all vesentlighet var over med liberalismens ideologiske triumf over sosialismen. Sloterdijk hevder her at vår tids politikk slett ikke har funnet sin form. Grunnleggende misforståelser knyttet til epokens særtrekk, formulert i et anakronistisk politisk begrepsapparat, har ledet oss til et kritisk historisk punkt der menneskeheten står i fare for å ødelegge sitt eget livsgrunnlag, og resten av planeten med det. Med begrepet "hyperpolitikk" forsøker han å overskride den klassiske politikkens rammeverk:

Det som venter «både i teori og praksis», er en politikk for tidsalderen uten riker. Vi kaller den hyperpolitikk, for å signalisere de økte fordringene som samhørighetens kunst stilles overfor, men også (ettersom ironi er nødvendig) for å pirke litt i den klassiske politikkens sentralnerve, nemlig den statlige simulasjonen av hyperflokk. (s. 82)

«Hyperflokken», det nasjonale «vi», er blitt for liten og i globaliseringens industrielle tidsalder har nasjonalstaten utspilt sin rolle som fundament for den politikk som kreves for å administrere menneskehetens utfoldelse. Resultatet er vår tids sosio-psykologiske og økologiske kriser, akkompagnert av en tiltagende individualistisk ansvarsfraskrivelse der enkeltmennesket vender seg vekk fra offentligheten og inn i seg selv i en slags solipsistisk subjektivism. Der urmenneskets *savoir-vivre* var rettet mot en praksis som først og fremst skulle repeteres og videreføres på tvers av generasjoner, konsumerer vi nå vår livstid og dens betingelser i en stadig streben mot nye, eksklusive ekstaser. Samtidig forteller vår kollektive underbevissthet oss om farene ved vår livsførsel. Det er trygt å si at tendensene Sloterdijk beskriver slett ikke har avtatt i løpet av de 25 årene siden boken først ble utgitt, snarere tvert imot. Han trekker imidlertid uvanlige lange linjer, malt med den bredeste av pensler, og står i fare for å bli for utydelig, dersom målet skal være å gi oss konkrete normative retningslinjer for hvordan vi bør tenke «hyperpolitisk» om vår egen samtid.

Det mulige og det umulige

I samme båt innledes med en tolkning av den bibelske myten om Babels Tårn. I følge Sloterdijk er denne bevis på at mennesket siden aksetiden¹ har hatt et godt grep om det menneskelige paradoks: «Vi hører sammen med dem vi ikke hører sammen med.» (s. 14) Babelmyten forteller om en menneskehet som så lenge den forblir forent og velorganisert kan nå guddommelige høyder som truer med å rokke ved det metafysiske hierarkiet. Gud, «den onde verdensbyggmesteren», (s. 13) kan ikke tillate menneskene en slik mulighet og gir dem ulike språk og historiefølger, og sprer folkene ut over jorden. Menneskene er sett under ett i stand til å tre inn i de mest storslagne mulighetsrom, men er ute av stand til nettopp å se seg selv under ett. Kontakten med det «overnaturlige», evnen til å overvinne det umiddelbare økologiske presset fra naturen ved hjelp av olympiske «gudegaver» som ild og teknisk kunnskap i den greske myten om Prometheus, gjør at menneskene alltid også tenderer mot å isolere seg fra hverandre.² Fra øyeblikket da mennesket er et teknisk vesen med evne til å differensiere seg fra sitt miljø, er det også et *antropoteknisk* vesen,³ i stand til å omskape og forbedre seg selv som menneske, og dermed differensiere seg selv i livsførsel og potensial fra de andre. Uunngåelig ender menneskets forsøk på å høre sammen i felleskap opp i interne uenigheter, interessekonflikter og vold: «Jo lenger vi gjør oss erfaringer med dem vi hører sammen med, desto sterkere fremtrer bevisene for at vi ikke kan høre sammen.» (s. 14) Politikk, forstått med Bismarck som «det muliges kunst», må derfor være fokusert rundt metoder for å gjøre det umulige mulig: Det nødvendige samkvem mellom mennesker må iscenesettes politisk for at menneskets stadige gjentakelse gjennom mennesket overhodet kan blir plausibelt.

Paleo-politikken

Sloterdijks historisk-politiske tidsreise begynner i urtidens mørke der menneskeslekten ennå er ung og jorden er fremmed og fiendtlig. Epokebetegnelsen «paleo-politikken» skal omfatte epoken før de klassiske sivilisasjonene kommer til verden, før politikk i gjengs forstand overhodet eksisterer, kort sagt: før-historisk tid. Historieskrivningen, som så og si alltid begynner med tilblivelsen av høykultur

og sivilisasjon, «forkorter menneskehetens historie med over 95 prosent». (s. 20) De tradisjonelle antropologene kan slik omtale *homo sapiens* som *zoon politikon*, fiks ferdig til å lede og bli ledet, naturlig skapt for livet i store samfunn. Men menneskets klassisk-politiske eksistens har en forhistorie som må la seg tenke, og som Sloterdijk ønsker å gjøre tenkbar.

Spekulativt hevder han at mennesket i den paleo-politiske epoke må forstås som flokkdyr, organisert i små grupper. Flokkene er gjennom sosialiserte via emosjonelle, språklige, musikalske og rituelle mekanismer som gjør flokkens «psykoakustiske verdenskule» (s. 26) til subjektet og individet vesentlig knyttet til flokkens interne dynamikk. Sloterdijk er en metaforenes mester, og det er fristende å sitere ham mer enn strengt talt nødvendig, da finurlige gullkorn stadig glimter til mellom setningene: Disse «sfæredannelsene»⁴ setter i gang en sosial «drivhuseffekt»⁵ som sublimerer frem stadig nye former for «luksurerende» adferd idet flokkens samlede krefter vis a vis naturen blir sterkere og manifesterer et livskraftig overskudd som danner grunnlaget for stadig mer komplekse sosio-kulturelle uttrykk. Flokkene muliggjør menneskets reproduksjon i fiendtlige omgivelser samtidig som de genererer stadig mer komplekse uttrykks- og organisasjonsformer. De første «båtene» som henvises til i bokens tittel, er enkle flåter som flyter av gårde i et endeløst hav av tid, som kommer i kontakt med hverandre og litt etter litt føyes sammen til større enheter.

Klassisk politikk

Den primitive flokk-sfæren vokser utover sine grenser, og med jordbruksrevolusjonen blir territoriell kontroll, makt, ekspansjon og ensretting *modus vivendi* for menneskene i den klassisk-politiske epoken. Med underordningen av flere flokker, flere landområder og flere «verdenssfærer» kommer også spørsmålet om holisme, alt det forskjelligartedes samhörighet i en større, kosmologisk enhet. Mennesket som er grepet av «de store tingene» (det såkalt «megalopatiske mennesket») (s. 36) skaper fortellinger, myter og etter hvert filosofiske og teologiske teorier, som tematiserer værens krav, Guden(e)s vilje og metafysiske nødvendigheter som har som funksjon å fremstille «det tilnærmet umulige som det naturlige». (s. 34) Denne metafysiske «immunologien»⁶ tilforlateliggjør det ulikes sammenblanding i en enorm enhet, og pedagoger, sofister, filosofer og prester tar rollen som den store verdens sjelelige trenere, som løfter blikkene opp over familierelasjonenes snevre horisont og lærer de unge vordende å se helheten som premiss for det partikulære. (s. 37)

Det er her den andre store isolasjonsbølgen i menneskets historie finner sted. Den første var flokkens isolasjon fra naturen for øvrig. Den andre er en skjebnesvanger sammentrekning som isolerer deler av storsamfunnets mennesker, herskerklassen og dens medsammensvorne, i en megalopatisk sfære, vekk fra flokklivets arvtagere i den agrare klassen. (s. 38)

Denne nye klassen av dresserte statsmennesker har fått fortrent det lille til fordel for det store i sjelene sine. De lever adskilte, ofte dekadente liv i kontemplasjon og kreativitet, og kan, jo lenger fjernet fra flokklivets naturlige fordringer og nødvendigheter de er, utvikle en egenart som individ, skape og sette pris på det konkrete, bli et fullstendig individ, hvis livserfaring ikke kan la seg

repetere. Byene forbruker mennesket i den høyere sfæren, mens agrarsamfunnet reproducerer menneskene i den lavere sfæren. Byene blir storartede, unike og vakre parasitter på landsbygda, som de er absolutt avhengig av for å sikre sitt livsgrunnlag. For å opprettholde forbindelsen til den naturlige evnen til reproduksjon brukes vold av alle slag for å tvinge undermenneskene til å bli ved sin rettmessige plass i den store kosmiske helheten.

Høykulturenes menneskehet er slik avhengig av at eldre «former for urmenneskelig flokkvirksomhet» overlever «gjennom de såkalte høykulturelle årtusenene». (s. 46) Det er derfor ironisk at det klassiske menneskebegrepet, *Humanitas*, eller *zoon politikon*, legger vekt på nettopp omgangen med de store tingene som selve definisjonen på menneskeheten: «Hvis det hadde vært opp til «menneskeheten» ville menneskene for lengst ha dødd ut av slitasje.» (s. 46)

Det klassisk høyverdige er uløselig knyttet til det primitive. De høyverdige avler færre barn, dedikerer livet sitt til karrierer som ofte avkrever sølibat eller forbyr giftemål, og søker stadig oppover fra det grøderike jordsmonnet de kom fra. De lavere klasser må til og med utkjempe krigen som med nødvendighet tvinger seg på som konsekvens av imperienes stormaktspolitik. Den klassiske «båten» har slik blitt til en imperialgallei, der den visjonære høybårne staker ut kursen på dekk, mens de mindre privilegerte sitter under og ror.

Hyperpolitikk

Ombord på industrisamfunnets gudløse «superferge» har de klassisk-politiske sfærene eksplodert. Det hyperpolitiske vokser frem med globaliseringsbølgene, og omdanner de klassiske maktsfærenes verdener, definert som de var gjennom det metafysiske øverste prinsippet om Gud-monark-relasjonen, til en «global hyperkule, omspunnet av nettverk». (s. 62) Verden har ikke lenger noe klart definert sentrum, og nettverk av handel og kommunikasjon på tvers av hav og kontinenter setter premissene der keiserne i sin tid rådde eneveldig. Menneskerettigheter tar over for guddommelige privilegier som borgernes revolusjonære prinsipp, og fyndordene republikk, demokrati og nasjon dukker opp som de politiske prinsippene for å muliggjøre den umulige sameksistensen. Industriell produksjon frigjør stadig flere mennesker fra den umiddelbare relasjonen til naturen, og ny teknologisk forståelse tar over for gammel visdom. Opplysningens medierevolusjon gjør de store tingene tilgjengelig for de mange og flokklivets snevre horisont vides ut. Den nye, globale virkeligheten inneholder etter hvert 190 suverene nasjonalstater, 5100 språk, og alle disse etnografiske gruppene anerkjennes som mennesker som må forstås under samme kategori. Herav hyperpolitikk: Det greske begrepet *polis*, som danner stammen i ordet politikk, er i den globale tidsalderen en gang for alle overskredet. Hver av de nasjonale «hyperflokkene» må finne opp en egen modernitet, simulere sameksistens og forene seg under et statsprinsipp som ikke lenger har noen metafysisk forankring. En ustabil indre tilstand for statene sammenfaller med ustabile relasjoner statene imellom.⁷ Konflikten mellom de som ønsker å se moderniteten som et ufullendt prosjekt som må omfavnes og de som drømmer seg «tilbake» til en fiktiv førmoderne gullalder har ifølge Sloterdijk sine røtter i industrialismens utradering av de oversiktlige identitetsbærende småsfærene som ennå kunne finnes i de agrare småsamfunnene i den

klassiske politiske tidsalderen.

Les mer om Sloterdijk: [Med og imot kunsten](#)

Lengselen etter de små samfunns harmoniske samstemthet er imidlertid ikke et nytt historisk fenomen. I Boccacios renesanseverk *Dekameronen* trekker en liten gruppe lystige, unge, privilegerte mennesker seg unna svartedaudens ødeleggelse og den kaotiske sosiale situasjonen som herjer i de urbane strøkene når samfunnets patriarkalske stororden midlertidig opphører. Mennesker som er vant til å være underordnet en streng hierarkisk struktur har en tendens til å slippe løs sitt ressentiment og totalt gi slipp på sin påtvungne medmenneskelighet i slike situasjoner. Vår egen tids katastrofelitteratur er svært bevisst denne nærliggende, uhyrlige muligheten, og scenarioer der helten må kjempe seg fram til en eller annen slags gjenopprettelse av harmoni gjennom horder av bestialske ikke-mer-mennesker, er velkjente for oss i dag. *Dekameronen* er ifølge Sloterdijk det første litterære eksemplet på sektlogikken, som i møte med det monstrøse sosiale hevder behovet for å starte på nytt og la en ny og opprinnelig liten verden «spire fram fra samværet». (s. 77) Denne isoleringstendensen eksisterer i beste velgående i dag i diverse småkulturer, hippieparadiser og landbrukskollektiver, som forneker den angstfremkallende storpolitikens uoversiktighet og tar småhumanitetens mulighet i sine egne hender.

Innsikten i at den store ordenen må begynne i det små blir i det tjuende århundret pervertert av så vel fascistene som leninismen-stalinismen, som ikke later til å ha forstått at den nye industrielle samfunnsformen faktisk representerer noe helt nytt i menneskets historie. Denne overgangstidens forvirrede tilstand åpner rommet for psykopatens totale maktutøvelse, som med agrar-politisk retorikk trollbinder de desperate, identitetsløse massene:

Begge utgjorde forsøk på å skape moderne fellesskap gjennom en kortslutning mellom monarki og kommune: i fascismen gjennom en fusjonspolitikk der føreren - skjebnekeiseren - smeltet sammen med folkefellesskapet i en klam hyperflokk-totalitet; i leninismen-stalinismen gjennom en direkte sammenknytning mellom diktaturet - para-tsarismen - og de basiskommunale flokkelementene. (s. 80)

Det lille, trygge og tradisjonelle folkefellesskapet projiseres slik over på en monstrøs industriell titan og gir midlertidig et visst skinn av en flokktilhørighet. Men «formatfeilen» i den postklassiske politikken leder til lite annet enn kollektiv kognitiv dissonans over tid, og samfunnene blir totalitære og suicidale. Kapitalismen som ideologi later også til å være en blindvei for Sloterdijk, da den utdaterte agrar-retorikken fortsatt kan være premissleverandør i halvføydale stater og diktaturer etter innføringen av markedsøkonomi. Å formulere et klart svar på den hyperpolitiske utfordringen med å definere en samhørighetens kunst i vår tidsepoke, i kjølvannet av storstatenes simulering av hyperflokk, er vår tids store oppgave, som vi må løse dersom vi ikke som menneskehet skal ende med å sluttkonsumere oss selv og planeten vår. I 2017, med Paris-avtalens undergang under Trump-regimet, internasjonal permanent finanskriser og radikal xenofobisk høyrepopulisme som fremvoksende global politisk tendens, virker det som om Sloterdijs beskrivelse stadig treffer ganske godt.

Gjentagelsens mulige opphør

Med det moderne demokratiet inntreffer den tredje store isolasjonsbølgen i menneskehetens historie. Der den første var den primitive menneskeflokkens isolering og individuering overfor de fiendtlige naturlige omgivelsene, og den andre var den høykulturelle herskerklassens isolering fra flokklivet i de lavere sjiktene, er den tredje bølgen en post-sosial individualistisk isolering, der enkeltmennesker i stadig større grad isolerer seg fra hverandre. Sosialstaten, med dens industrielle betingelser, åpner opp et mulighetsrom for individet som fritar det fra gjentagelsens imperativ. I den demokratiske klassereiselogikken er individet sin egen skaper, det former sin identitet gjennom sin virksomhet, og må fokusere på sin egenart og sine unike erfaringer for å nå opp i konkurransen og vinne hevd i det meritokratiske spillet. Der menneskeheten også i den klassiske politikken sfære var avhengig av de undertrykte klassenes flokkdyrmentalitet for sin overlevelse, har den industrielle produksjonsmåten, i samband med den demokratiske individualismen, fullstendig kuttet båndene til flokken. Sloterdijk fremhever paradokset om at den demokratiske styreformens slett ikke fordrer et daglig engasjement med politikk, men snarere tvert imot tillater enkeltmennesket å isolere seg fullstendig fra statsanliggender og samhörighetens kunst. I hans eiendommelige spottende stil:

Man kunne tro at ettromsleiligheten var sivilisasjonens sluttspunkt og singellivet selve kronen på en mange tusen år lang antropologisk forfinelsesprosess; vi velger å betegne det slik, selv om mye taler for at forfinelse og forråelse, forkjælnhet og fortvilelse i stigende grad går ut på det samme. (s.86)

Enkeltmennesket har i dag friheten til å heve seg så langt over paleo-politikken lille verden at det ikke ser seg selv som ansvarlig for menneskets gjentagelse gjennom mennesket. Barn og oppdragelse har blitt redusert til en upraktisk affinitet for de som har tid til det, eventuelt som en slags krone på verket, et depot som vi kan overlevere de kvanta av ervervelser til som vi ikke rekker å konsumere selv i løpet av vår livstid. Den kvalitative arven vi sitter igjen med fra foreldregenerasjonen har i stor grad blitt et problem som forsøkes bøtes på ved hjelp av psykoterapi, slik at den egendefinerte selvrealiseringen ikke skal tynges ned for det aktuelle individet. Vi søker stadig ekstatiske nye erfaringer for å fortrenge den gnagende følelsen av meningsløshet og angst, i en fremmed verden som vi ikke har arvet, og som det ikke er vårt ansvar å ta hånd om. I hver vår strøm av særegne, ikke-reproduserbare erfaringer «sluttforbruker» vi oss selv samtidig som vi bruker opp naturressursene raskere enn vi og naturen selv evner å reprodusere dem. (s. 91)

Les mer om Sloterdijk: [Medstrøms og motstrøms i syndefloden](#)•
[Anstrengelsens kulturfilosof](#)

Diagnosen for vår tid er dermed stilt: Vi har ikke evnet å utforme en hyperpolitikk for den industrielle tidsalderen som forener det store og det lille og kan videreføre det paleo-politiske prinsipp om permanent reproduksjon i vår tid. Vår livsførsel er «like autopoietisk som en kreftsvulst, like skapende som et fyrverkeri, like produktiv som framstillingen av narkotika». (s. 91) Frigjort fra de små sfærers reproduktive syklus skyter vi fart ut av historien mot det store sorte intet.

Så var det opp til oss å svare til denne problemstillingen. Men Sloterdijks profetiske syntese av det lille og veldig gamle, og det veldig store og nye later ikke til å gi oss mye å arbeide med, bortsett fra den svært abstrakte ideen om «den åpne flokken».(s. 92) Dersom man skulle lese ham vrangvillig, kunne man kanskje tenke at den senere tidens (i Sloterdijks målestokk) sosiale kamper om likestilling og individuell frihet burde reverseres, slik at kvinnene igjen primært ble mødre, slik at mennene kan speide ut i den store, globale verden for å finne universalløsninger på den planetariske sivilisasjons teknisk-reproduktive problemer, og «arnestedet» for verdensdannelsen, det stabile barndomshjemmet, slik forblir intakt. Ikke at Sloterdijk er en utpreget nostalgiker; det er bare vanskelig å skjønne helt hvor han vil hen når han på den ene siden etterlyser en orientering om det radikalt nye ved vår historiske epoke, og på den andre siden beklager tapet av de trygge, konservative rammene fortidens småsamfunn satte for menneskelig utfoldelse.

Verdien av et slikt storartet sveip gjennom hele historien er muligvis at det kan gi oss en plattform fra hvilken vi kan se vår egen tid fra avstand og slik gi oss anledning til ettertanke. Sloterdijk minner oss om at vi har ansvar for å legge til rette for framtiden, og at kunnskapen om hvordan vi kan gjøre dette, som vi som menneskehet har forvaltet siden tidenes morgen, er i ferd med å gå tapt for alltid. Men er det ikke da på tide å forsøke å artikulere hvilke krav som bør stilles til hyperpolitikken med de midlene vi har tilgjengelig? Bernard Stieglers forfatterskap er et nærliggende eksempel: Fra et svært lignende utgangspunkt, informert av psykoanalyse, systemteori og teknologikritikk forsøker han å utvikle en terapeutisk tenkning for vår tid som også brukes til å utforme konkrete pedagogiske, økonomiske og kulturelle programmer som har som mål å få praktisk-politiske konsekvenser i samtiden og styrke evnen til demokratisk medbestemmelse i samfunnet. Sloterdijk lener, her og andre steder,⁸ heller mot en sen-Heideggeriansk resignasjon overfor den nye verden han beskriver, noe også det megetsigende nikket til Heideggers antidemokratiske holdning (s. 84-85) vitner om.⁹ Man mistenker at Sloterdijk ikke har noen tiltro til de moderne demokratiene som premissleverandører for de nødvendige forandringene. Problemstillingene som vi står overfor i vår tid, identifisert av Sloterdijk, krever nok imidlertid mer enn en vagt konseptualisert «paleo-politikk» for å ta oss nærmere noen løsning.

Hvem bør så lese *I samme båt*? Den finner nok først og fremst sitt publikum hos de velmenende pessimistene, de spottende «Kynikerne»¹⁰ og resignerte «megalopatene» av oss, som liker luftige abstraksjoner, intelligente nyord, og nye vinklinger på godt etablerte og velkjente problemstillinger. De som lar seg opprøre over den manglende politiske viljen til å "gjøre noe" med for eksempel klimaforandringene, men samtidig spotter aktivistene for sin selvhøytidelighet. De som ennå er «unge til sinns», men likevel innerst inne ser med ubehag på den oppvoksende generasjonens asosiale tendenser. Denne bokens styrke er dens kreative formuleringer og eklektiske innfallsvinkler. Den er en fryd å lese. Dens svakhet er at sammenblandingen av tematikk, de stadige svingningene mellom de psykologiske, historiske og politiske nivåene, gir teksten en falsk dybde, et skinn av «visdom» samtidig som det ikke egentlig blir sagt så mye nyttig. Sloterdijk fanges derfor på en måte av sin egen beskrivelse: Vi som lever i et såkalt demokratisk samfunn med rett til å være med å påvirke politikken, har lett for å velge bort denne muligheten og frasi oss dette ansvaret. Ved å prate om politikk i et så bredt perspektiv unngår Sloterdijk liksom å måtte stå

for noe konkret politisk. Han fremstår her mer som en konservativ kulturkritiker. Man sitter igjen med en følelse av maktesløshet fordi enorme historiefølger og problemer presenteres så raskt og finurlig at de virker begripelige, samtidig som det ikke dykkes dypt nok ned i noen av temaene til at vi blir særlig klokere på noen av dem.

Noter

¹ Sloterdijk anvender her en epokebetegnelse myntet av Karl Jaspers i *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte* fra 1949. Aksetiden er tidsrommet mellom 800 og 200 f.v.t. da store historiske fremskritt ble utviklet parallelt av sivilisasjoner over hele verden. Det er gjerne i denne tiden at historieskrivningens fortelling begynner. (O.a., note side 15)

² Bernard Stiegler tar i sitt verk *La Technique et le temps 1* i bruk nettopp myten om Prometheus som utgangspunkt for en lignende fortelling om menneskehetens opprinnelse. Forskjellen i disse mytenes struktur er at der mennesket i myten om Babel opprinnelig er forent og samarbeidsvillige og slik truer Gud med sin fortreffelighet, er mennesket i den greske myten opprinnelig uten livsnødvendige egenskaper, slik at Titanen Prometheus må stjele de olympiske guddegavene fra gudene og gi dem til mennesket. I denne myten er det nettopp menneskets iboende mangel på medmenneskelig forståelse, sammen med teknikkens guddommelige krefter, som gjør mennesket til en fare for seg selv og alt annet. Gudene ender med å sende Hermes, sendebudet, til menneskene for å lære dem om politikk og rettferdighet (diké) og slik bøte på skadene teknikkens framvekst har ført til på jorden. Stiegler har derfor satt seg fore å utvikle en politikk for «åndens teknologier», og er aktiv i den politisk-pedagogiske gruppen *Ars Industrialis* i Frankrike. Sloterdijk og Stieglers interesser overlapper i stor grad, og er svært interessante å lese opp mot hverandre. Se Stiegler: *La technique et le temps, 1: La faute d'Epiméthée*, Gallilée 1994, og arsindustrialis.org

³ Anthropotechnik er Sloterdijks begrep om menneskets tekniske egendifferensieringsstrategier, kropps- og sjelelige treningsprogrammer som har som mål å «forandre livet» til utøveren. I boka *Du Muss Dein Leben Ändern: Über Anthropotechnik* (Suhrkamp 2009) går Sloterdijk genealogisk til verks og ser på selvutviklingens idéhistorie.

⁴ Sloterdijks har senere utviklet en hel filosofi om sfærer (Sfærologien), i det tredelte storverket *Sphären I-III*, som ble utgitt henholdsvis i 1998, 1999 og 2004 av Suhrkamp Verlag. I det første bindet, kalt *Blasen*, ("bobler") behandler han små sosiale sfæredannelser i en teori om mikrosfærologi. Det andre bindet er kalt *Globen* («globuser», verdenssfærer) og dreier seg om makrosfærologi. Det siste bindet *Schäume* («skum») er en plural-sfærologi. På sett og vis foregriper *I Samme Båt* tematikken til dette storverket, og fremstillingen av de tre historiske epokene korresponderer løst med mikro-, makro-, og plural-sfærologien. Disse bøkene finnes også i engelsk språkdrakt, oversatt av Wieland Hoban som *Spheres I-III (Bubbles, Globes, Foams)* og utgitt i Semiotext(e)/Foreign Agents-serien til MIT Press.

⁵ Sloterdijk utgav i 2001 en liten bok om «menneske-drivhuset», der han videreutvikler ideen om en sosiokulturell drivhuseffekt som understøtter utviklingen av menneskets samfunnsformasjoner: Sloterdijk: *Das Menschentreibhaus: Stichworte zur historischen und prophetischen Anthropologie*, Verlag und Datenbank fu?r Geisteswissenschaften (2001)

⁶ Sloterdijks metaforiske immunologi omtaler sosialsfærers evne til å skille mellom indre og ytre, ondartede fremmedlegemer og akseptable inntrengere. I analogi til organismers immunforsvar opparbeider sosialsfærer et forsvarsverk av meta-stabil homeostatisk forforståelse som fungerer selvoppretholdende samtidig som det er i konstant interaksjon med omgivelsene utenfor. Se Sloterdijk: *Spären II: Globen, makrosphärologie*, Suhrkamp Verlag 1999.

⁷ Sloterdijk beskriver her den voksende spenningen mellom globaliseringens representanter og profitører, som øver seg i å se det store bildet, og et konservativt revolusjonært moment som i en panisk puristisk identitetssøken lar xenofobien bli sitt våpen og sublimerer sin egen dødsangst gjennom en aggressiv identitetspolitikk som søker å fortrenge storpolitikken. Nasjonalstaten er i og for seg en utilfredsstillende løsning på tilhørighetsproblemet i den moderne verden, da den moderne rotløshetens strukturelle problemer ikke lar seg bøte på av nasjonalmyter og etnisk-språklige identitetsmarkører. Den lille flokkens verdensanskuelse gjennomskuer de privilegertes liberalistiske imperativer om inkludering og samhold-i-mangfold, og desperasjonen over erfaringen av fremmedgjøring og utbytting i massesamfunnets hverdag står alltid i fare for å slå over i rasistiske og sjåvinistiske mikrosfæredannelser.

⁸ I essayet *Rules for the human park - A response to Heidegger's «Letter on humanism»* fra essaysamlingen *Not Saved - Essays after Heidegger* (Polity Press 2017) trekker Sloterdijk en linje mellom Platons dialoger *Staten* og *Statsmannen*, via Nietzsche's *Zarathustra* og moderne biogenetisk «forbedring» av menneskeheten, og later til å mene at politisk tenkning som sådan har som mål å «gjete» menneskehordene og iverksette avlsprogrammer for menneskeheten. Politikk blir her en kunstig, sosial seleksjonsmekanisme som resulterer i at noen får velge og andre blir valgt. Fordi menneskeheten alltid har organisert seg i politiske «menneske-dyreparker» står vi nå snart overfor problemstillingen at noen mennesker vil gjennom genteknologisk medisin være genetisk overlegne andre mennesker, og at klasseskillene vil bli vesentliggjort i arvematerialet vårt. Men fordi Sloterdijk mistenkeliggjør politikk som sådan, kan han ikke ty til politisk kritikk av denne utviklingen. Resultatet blir lite annet en dyster, deterministisk spådom om en mørk fremtid vi mennesker snart vil befinne oss i, uten håp i sikte for kollektiv emansivering.

⁹ «I klar tale, liksom hviskende, ville han [Heidegger] ha redegjort for at demokratiet riktignok betyr folkets herredømme, men at det snarere og dypest sett er et dekkord for en ennå uforstått ulykke som arbeider for å ødelegge det som tilsynelatende skulle herske, nemlig folket i dets tradisjonelle, førmoderne forstand.» (s. 84)

¹⁰ Sloterdijk skiller mellom «Kyniker» og «Zyniker» *Kritik der Zynischen Vernunft*. En «zyniker» er det vi til vanlig på norsk kaller kyniker, som er klar over de negative konsekvensene ved handlingene

de utfører, men som likevel er i stand til å utføre dem. «Kyninker,» (av gresk «Kynos», hund) som på tysk fungerer som et nyord mens «zyniker» er den vanlige skrivemåten, er en karakter inspirert av den opprinnelige filosofiske kynikeren Diogenes. Diogenes er kjent for å spotte makthaverne og kritisere samfunnet i praksis ved å bevisst og med selvtillit ikke leve opp til normene for den gjengse offentligheten, og dermed tale den midt imot. Denne spottefugl-mentaliteten er for Sloterdijk en motgift til «zynismen», som sprer seg i samfunnet i takt med at folk får stadig mindre grep om seg selv og sitt hverdagsliv. Alle har en gnagende mistanke om at det vi som kollektiv driver med i ytterste konsekvens kanskje er umoralsk, men fordi de høye kravene i f.eks. arbeidslivet tvinger folk til å «bite tennene sammen» og fortsette som før, er det ingenting som blir gjort for å grunnleggende forandre noe. Konsekvensen er en tiltagende «zynisme», som i følge Sloterdijk kan motvirkes med en dose «kynisk» maktkritikk og latterliggjøring. Svakheten med denne holdningen er at den er apolitisk, at målet er å befri enkeltmennesket fra psykologiske kvaler, samtidig som den ikke, som Diogenes selv, er interessert i å ta ansvar for den politiske virkeligheten som den svarer til. Se Sloterdijk: *Kritik der zynischen Vernunft*, Suhrkamp Verlag 1983.